

Család a történelem sodrában

*Dunai N. János: Drávaszögi krónika. A Kettős család.
Pro Pannonia Kiadó, Pécs 2010. Pannónia Könyvek 1997.*

Aki az utóbbi évtizedben bármilyen indíttatásból is figyelemmel kíséri Közép-Európa történelmét, egyaránt reménykedhet és kétségbeeshet, (elkerülhet és szoronghat. Egyfelől megnyugtató, hogy véget ért a Balkán térségében, a hazánkkal délen határos területeken a háború, s nemzetközi fórumok (is) vigyázzák a törékeny békét. Megindult a gazdasági, társadalmi konszolidációs folyamat; a politikai és a közélet demokratizálódása; s az elűzött, illetve elmenekült lakosság egy része visszatérhetett elhagyott otthonába. Másfelől a létrejött új államok közötti ellentétek fel-felizzanak; az átalakulás folyamata mindennapos és sokoldalú, de fáként szociális feszültségekkel terhes. S noha történetek komoly előrelépések, de sajnálatosan hiányosak a nemzetiségi és kisebbségi jogok gyakorlásának feltételei és garanciái; továbbá egyes területeket és közösségeket pótolhatatlannak tűnő népességvesztés ért, s visszafordíthatatlannak tetsző negatív demográfiai folyamatok indultak meg.

A történések, események, folyamatok egyes szaktudományok általi dokumentálása többkevesebb eredménnyel folyik, és régióként eltérő mennyiségű és minőségű információt halmozott fel. Mindezek elemzése és a tanulságok levonása csak kismértékben történt meg, s az ismeretek visszacsatolása és a törvényszerűségek figyelembevétele a politika és a közélet alakításában, irányításában jórészt még hátravan, s hosszabb időt vesz igénybe. Közben folytatni kell a kutatást és a vizsgálódást, figyelmünket ki kell terjeszteni a legkülönbözőbb forrásokra. Így például a sajtóközleményekre és az irodalmi feldolgozásokra is.

Ez utóbbiak köréből hívjuk fel a figyelmet Dunai N. János *Drávaszögi krónika* című kötetére. A könyv alcíme, *A Kettős család* jelzi, hogy valójában családtörténetről van szó. A szerző egy - konkrét és valós - család csaknem ötszáz évet átívelő történetén keresztül eleveníti meg a dél-baranyai magyarság tragikus fordulatokban sem szűkölködő életútját, múltját.

A térség és lakóinak sorsa a magyar olvasókat természetesen különösen érdekli. A Drávaszögben olyan települések találhatók, melyekben jelentős számú, egyes faluk esetében a magyarság Kárpát-medencében való megtelepedése óta kontinuos magyar népesség él. A XIII. századból származó határleírások a korabeli magyarság régióbeli települései között emlegetik a kötetben is szereplő falukat: Kopácsot, Laskót 1212-ből és Vörösmartot 1246-ból. (Györffy György: *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*. Budapest 1963. 328-329., 335., 407.)

De melyikvidéket is értjük Drávaszögön? A kérdés felvetése és megválaszolása előjáróban azért is fontos, mert nemcsak a laikusok, hanem esetenként még egyes szakcikksek sem használják egyértelműen a terminológiát, illetve eltérő területet értenek rajta. (Kósa László-Filep Antal: *A magyar nép táji- történeti tagolódása*. Budapest 1983. 82-83. és 110.; Szabó Zoltán: Alsó-Baranya, Baranya-háromszög, Drávaköz, Drávaszög, Hegyalja. Avagy mi lesz veled, Drávaszög népe? In: *Horvátországi magyarság*. 1996. 12. 33-36.)

„Ahol a Duna és a Dráva összeszögellik, vagy úgy is mondták a régiek, ahol a Dráva a Dunába szakad, az a háromszög alakú földdarab a Drávaszög, Baranya legdélibb része. Jól elhatárolható: a két folyón kívül északon a Baranyai-hegy, ill. az országhatár zárja le. Alakjáról nevezik még Baranyai háromszögnek is. A magyar helytörténeti irodalomban már a múlt században felfigyeltek e táj szépségére, gazdagságára.” (Lábadai Károly: *Magyarok és szomszédok a Drávaszögben*. In: *Drávaszögi rovátkák*. Budapest 1993. 15-32. 15.) A vidék, Dél-Baranya és a hozzá kapcsolódó Szerémség a középkori Magyarország egyik legfejlettebb

része volt. A felidézett kedvező földrajzi-táji adottságok, a távolsági kereskedelmi útvonalak közelsége, a jó termőföld, a dús rétek, valamint a finom bor (a regényben: „Baranya bora olyan, mint Isten aranya' 45.) voltak forrásai a térség gazdagságának.

Nem véletlen, hogy a magyar nyelvű kultúrának és műveltségnek, irodalomnak és oktatásnak nagy történelmi múltja és hagyománya van a Drávaszögben s a szlavóniai szigetmagyarság körében. Elég talán e vonatkozásban e táj szülőttei közül Veresmarti Ipolyra, Laskai Osvátra; a reformáció e tájon tevékenykedő egyéniségeire: Sztárai Mihályra, Szegedi Kiss Istvánra; a neves tanítókra: Laskai Jánosra, Tolnai Bálintra vagy a későbbi időkből a Kossuth Lajos szolgálatában állott Ács Gedeonra utalni. (Lásd: Baranyai Júlia: *Vízbe vesző nyomokon*. Újvidék 1977. és Ács Gedeon: *Mihelyt gyertyámat eloltom*. Budapest 1989.)

Az élet azonban a Délvidéken sem volt zavartalan. A XV. század végétől amikortól a regény is sorra veszi a történeteket - olyan, nem csak a régiót érintő események vették kezdetüket, melyek feldúlták a hétköznapiak rendjét, veszélyeztették a kisemberek évszázados hagyományok által alakított életét, s átformálták a térség demográfiai-népességi viszonyait.

Mindezek a viszonyok a szépirodalom eszközeivel jelennek meg a regényben, amelyet egészében véve jó sodrású, olvasmányos stílus jellemez.

A fejezetcímek egyfelől jól tájékoztatnak a jelentősebb, sorsfordulókhoz köthető s az egyének és a közösség életét egyaránt alakító történésekről (Vészharang Vörösmarton, Reformátorok a Drávaszögben, Az osztrák „felszabadítók”, A kurucok Baranyában, Kossuth zászlaja alatt). Másfelől a mikroközösség életének eseményein s a család sorsán keresztül érzékeltetik, hogy a nagyobb közösségnek, a régió magyarságának a létfeltételei kedvezően vagy éppen áldatlanul alakultak, egészen a tragikus végkifejletig (Kettős Gyula visszatérése, Épül a gát, Dél-baranyai versenykereskedelem, Béni Izsák gazdagsága, „Isten hátat fordított”, „Kidől” a családfa).

Az irodalomtörténet ismert műfajának, a családregegynek ez a rendhagyó változata a Kettős család generációinak életútját felvázolva a maga konkrétságában egyéníti a „nagy történelem” eseményeit a „kis történetemben”. Más szóval, mint az a hátsó borítón olvasható, a szerző „a Kettős család sorsában egy egész népcsoport sorsát tudta ábrázolni.

A könyv két síkon ábrázolja a történeteket. Az egyik megközelítés szépírói eszközökkel formált regényes történet, az események kvázi-realista, de mindenképpen elhíhető ábrázolása. A másik törekvés tényyszerű, dokumentatív elemek felhasználása, melyeknek szövegbe illesztése mintegy hitelesíti a leírtakat. Az előbbiben a szerző újságírói, szerkesztői gyakorlata; az utóbbiban a történelmet búvárló, szociográfiai vonzalmú alkotókészsége dominál. Példát mindkét megoldásra akár oldalakon keresztül is lehetne idézni. A mi olvasatunkban különös érdeklődést a történések különböző forrásokra építkező szintjeinek (például írói képzelet, anekdotikus történetek, családi iratok, levéltári adatok) egymásra épülése, illetve egymáshoz kapcsolódása, azok váltásai, illetve arányai keltettek. Ebben a vonatkozásban növelhette volna a hiteles elemek súlyát a különböző tipográfiai, tördelési megoldások bátrabb alkalmazása.

A kötetet olvasva kitűnik, hogy a szerző a Drávaszög történetének és kultúrájának alapos ismerője. A falusi, paraszti világ rendjének, hagyományainak, szokásainak felidézése színes, a leírások részletgazdagok. Olyan tudásra vallanak, melyek mögött történeti, néprajzi, szociológiai tájékozottság áll, amelyet föltehetően személyes tapasztalat, illetve a drávaszögi emberekkel, családokkal tartott kapcsolat s az általuk megőrzött sokrétű népi műveltség és helyi vonatkozású emléktanyag gazdagít. Ilyen például a lakodalom (88-89.), de a halászat, a szőlőpincék élete, a házasságközvetítés, az egyke, a kivándorlás, a katonaszolgálat, a magzatelhajtás, a csárdák világa, és sorolhatnánk tovább. Különös egyéniségek is feltűnnek, s személyükhöz kapcsolódó valós történetek és bolondériák (például Izsák B. Ferenc, Körösztös Ferenc, Kopasz Úszodi).

A könyvben - mint az a hátsó borítón olvasható - felidéződik „az évszázadok viharai edzette és az elmúlt évek súlyos megpróbáltatásai során létében is veszélyeztetett kis nép hősies küzdelme a fennmaradásért”. A demográfiai kutatások a magyar népesség csökkenését igazolják. A magyar lakosság lélekszámának fogyása a legutolsó hivatalos népszámlálásig (1991) 56 százalékos volt. A napjainkig elvezető családtörténet utolsó alakjának egyéni tragédiája, Kettős Ferenc öngyilkossága olyan végkifejletet vetít elénk, mely megdöbbentően harmonizálni látszik a térség magyarsága sorsának alakulásával. Azok a számítások, melyek a háborús események veszteségeit mérték fel az elmenekült, illetve elüldözött lakosságra vetítve - túlzás nélkül állíthatjuk -, drámai tendenciát mutatnak. Még akkor is, ha figyelembe vesszük, hogy az adatok számszerűsége csak megközelítő lehet, ugyanis a Horvátországi Menekültek Közössége nem tartja nyilván a magyar nemzetiséget, pontosabban más etnikumokkal együtt az „Egyéb” megnevezés alatt szerepelteti. Ezen adatoknak a Horvátországi Magyar Demokrata Néppárt által történt értékelése szerint a regényben is szereplő faluk 1991-ben regisztrált veszteségei az alábbiak:

Település	Összlakosság	Magyar	Csökkenés	Százalék
Kopács	805	610	382	62
Laskó	1036	834	238	23,5
Vörösmart	1235	888	372	42

Az összes baranyai magyar menekült, illetve elüldözött száma: 4651 fő, s a tágabb térségre kitékintve a felmérések szerint Kelet-Szlavónia és a Nyugat-Szerémség veszteségeit (3252 fő) is számítva a régió magyar népessége 7903 fővel csökkent. Arra nézve, hogy máig hányan tértek haza, telepedtek vissza, még nincsenek megbízható adataink. S noha vannak e téren is biztató jelenségek például Harasztifalu újjáépítésének terve és a támogatások nagyvonalú ígérete-biztosítása, az etnikai ellentétekkel terhelt közeli térség nemzetközi felügyelet alatt tartott részének fokozatos bekapcsolása a horvát közigazgatásba -, távolról sem tekinthetünk a jövő elé megnyugvással.

S noha a regényfőként drávaszögi magyarokról szól, nem feledkezhetünk meg arról, hogy a térségben évszázadok óta együtt éltek-élnek különböző etnikumok, főként magyarok, horvátok, németek és szerbek, valamint eltérő vallású, illetve felekezeti, hitű és politikai meggyőződésű emberek. Az ilyen eredetű és természetű konfliktusokat sem elhallgatva (például 28-29., 198-199.) a regény az egymás mellett élés, az egymásraultalság egy-egy szép példáját is felidézi (például a katolikus sváb Florsütz János és a magyar kálvinista Kettős Gyula barátsága), mintegy a kisemberek sorsán át a megbékélés lehetőségét sugallva. Ugyanakkor a regény az olvasó számára félreérthetetlenül jelzi, hogy a kiélezett ellentétek, a történelmi tragédiák minden ember sorsát durván és súlyos veszteségeket okozva befolyásolják.

A történelmi jelenben, a mában záruló családtörténet mértéktartóan felidézi mind a régmúlt, mind a közelmúlt ideológiai és politikai indíttatású, illetve tartalmú eseményeit, pontosabban azok hatását az egyes emberek életére, sorsára - a Kettős család középpontba állításával. Dunai N. János sajátos műfajú történelmi családregénye tanulságos olvasmány, egyidejűleg mindnyájunknak figyelmeztetés is. A könyv az egész magyarság lelkiismeretéhez szól, mert tudatában kell lennünk, egyszerű embereknek, tudományos kutatóknak, a közélet alakítóinak, a politika formálóinak, hogy felelősséggel tartozunk a drávaszögi magyarok jövőjéért, sorsáért.